

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 105 ՏՄԵՐՈՒՄԵՐՈՐԴ ՏՄԵՐ

Հինգշաբթի 26 Յունիսի

1897

Հինգշաբթի 26 Յունիսի

ՏՄԵՐՈՒՄԵՐՈՐԴ ՏՄԵՐ № 105

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 փ.
Մի ամիսը՝ 1 ր., հասցով 5 փ.
Բաժանորդը գումարն Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисъ. Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“.

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի առաջ օրերից) ժամը 9-ից
մինչև 3-ը: Յայտարարություններն ընդունում են առանձին լիզենզիայով
Յայտարարությունները բաժանին 2 փ., լիզենզիայի համար կրկնապատկել:

ՔՐՈՆՈԳՐԱԿԱՆ

Քրոնոգրաֆիկա—Հուլիան:
Առաջադիմությունները Համախոս գաղա
նուն:
Քաղաքական.— Յուլիանոսյան և
Թիֆլիսյան Մարտի խլրտումն Հնդկաս-
տանում:
Քաղաքական.— Յուլիանոսյան և
Թիֆլիսյան Մարտի խլրտումն Հնդկաս-
տանում:
Քաղաքական.— Յուլիանոսյան և
Թիֆլիսյան Մարտի խլրտումն Հնդկաս-
տանում:

ՔՐՈՆՈԳՐԱԿԱՆ

Ներքաշարժի, յունիսի 24-ին, Գովկա-
սի կառավարչության օգնական գեներ-
լիտենանտ Ս. Ս. Ֆրեդկին Թիֆլիսի
ճանապարհուց Գոշոր ամառանոցը:

Նոյն օրը Գովկասի ուսումնարանա-
կան շրջանի հոգաբարձու Գ. Նանդի-
սկին ուղևորուց Բորժոմ ամառանոցը:

Հուլիանոսյան միևնույն ժամանակ
մեջ ներկայումս քննում է մի ծրա-
գիր, որով բոլոր միջնակարգ և ստորին
ուսումնարաններում ուսուցիչ և քննա-
թիվները վերջնական են մայիսի
1-ին, իսկ դասախոսությունը սկսվում
է ոչ առաջի շաբաթի սկսվածների 1-ը:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

(Գրականություն)

Նեղ շաղկապ նրանք վեր բարձրացան
մոտ երեք հարյուր քայլ և նստեցին
բարձրավանդակի վրայ: Գանաչ խոտը
հասնում էր մինչև նրանց ուսերը, այն-
պես, որ երևում էին միայն նրանց գլ-
ուխները: Կանաչի գեղեցիկ գույնը
թափաք, ձուլված և կանոնավոր դեմքով,
մեծ և պայծառ աչքերով, որոնք գի-
տում էին ներքևում բացուցող տեսարանը,
խիտ ու խաբսեալ մարդով, որոնք
հաճախում էին գլխարկի տակ, և առ-
դամարդի գույնը և ու խոլված մա-
զերով, առանց գլխարկի, արեակեղ
դեմքով, որի կողմ գծագրությունը ցայ-
ք էր տալիս նրա ուժի ու եռանդը:

Մոտ երեք տարեկան ոսկեգույն խո-
պուղ մազերով մի աղջիկ, փայլուն
չորերով, համարձակ շարժողություններ,
համարձակ և շուտ խոտերի մեջ: Նրա
համար դա մեծ բաղադրություն էր:
Մեղմ հաս լուրում էր նրա քնքշող և ու-
րախ ծիծաղը և միայն խոտերի շար-
ժունովը կարելի էր լինում իմանալ,
թե ճիշտ էր նա:

—Լիզա, Լիզա, հեռու մի գնա... Ես
անհանգստանում եմ ինչու քո մասին...—ա-
սաց նրան մայրը:

—Ո՛հ, ո՛չ, ես այստեղ եմ, ես ձեզ
մոտիկ եմ... Ինչ լավ է այստեղ, մայ-
րիկ... պատասխանեց աղջիկը:—Ես բո-
լորովին չեմ տեսնում ու չեմ և ոչ...
Վաղիվիր Գետովիցին:

Տղամարդը, որին աղջիկը այդ անու-
նով կոչեց, շարժեց ունքերը, իսկ խա-
ռեալ կրկնը երկար նայում էր նրան,
կարծես, ներսում հայցելով նրանից:

—Նա ոչ մի կերպ չի կարողանում
ընտելանալ...—ասաց կինը ցած ձայնով:
Ես մի քանի անգամ խնդրեցի նրան,
նա խոստացավ, բայց մոռանում է...

Միամի թագավորը Ռուսիայից կուղի-
ւորուի ծերոպա ճանապարհորդելու:
Գետեհոգիից նա ուղևորվում է Մոսկ-
վայ, այնտեղից էլ Բերլին, որից յետոյ
այնտեղից էլ Բրիստոլ, Պարիզ և Լոնդոն:
Միամի թագավորը սեպական շողենա-
ւով Անգլիայից ուղևորվում է Բանգկոկ:

Նույն գաղափար Սաբաթու գրիկից
մեզ հետեւալ խիստ տարբերակ դեպքն
են հաղորդում:

Հասարակ դասակարգի պատկանող
26 տարեկան մի կին, շարժառ-
քերից ազատությունով, ծնեց երկու
գույն, չորս ոտ և երեք ձեռք ու-
նեցող մի աղջիկ, որը ամեն մի քանակում
չորս տոմս ունի կտրած: Երկու գլխի
վրայ ունեք երեք աչք, որոնցից մեկը
գտնում էր գաղաթի մեջ տեղը:

Առաջադիմական մասին Հուլիանից մեզ
հետեւալն են գրում: Հաղաթի մեջ անցել
էր երկու տարի, որ մեր գաղաթին ու-
գիտելը ազատուի էին ազգականների
աւարառությունից և ահա դարձաւ ա-
ւազականների երկկողմ ամենուրեք տիրա-
պետեց: Հուլիանի շրջակայքի չորս մա-
սերից մեկը Մուշկուրը, որ անհամեմատ
աւելի հարուստ է քան միւս 3 մասերը
և ունի թաւուտ և ծառայողական տնտե-
սներ, ներկայումս աւազականների որջ է

Տղամարդը լեռն և խոնարհեց գլուխը
նայելով մի ինչ որ խոտի ցողունին:

—Լիզա, եկ այստեղ...—կանչեց մայրը
ձանձրացած այդ լուսնիկին:

Աղջիկը իւր փոքրիկ ձեռքերով շար-
ժելով խոտը, վաղեց մօր մօտ: Նրա
երկայնաձև և լուրջ դեմքը կարծես,
աչքերը փայլում էին: Նա չփորձում
ցած ձգեց աչքերը, և կասեց, գիտէր,
թէ ինչ պիտի ասէին իրեն, և ամաչեց:
—Ինչու դու խոստումներդ չես կա-
տարում, Լիզա...—քաղցր յանգիմանու-
թեամբ հարցրեց նրան նորատի կինը:

—Ես... յանկարծ... մայրիկ... կաշ-
կանդուղած պատասխանեց աղջիկը:

—Դէ՛հ, նա խաղա... միայն միտո-
րեք ինչ որ խոստացել ես ինձ... Համ-
բուրբ ինձ:

Աղջիկը համարեց նրան և արագ
թռչկոտալով թաքնուեց խոտերի մեջ:
Նա մի փոքրիկ շրջան արեց Վաղիվիր
Գետովիցի չորս կողմը և ձգելով դէպի
նա մի փունջ խոտ, գոռաց, աղանջի-
մօտ: Հաղաթի, առ... և իսկայն ծի-
ծաղելով հեռացավ մի կողմ:

Վաղիվիր Գետովիցի գեմը փայլեց
և նա ուրախ աչքերով նայելով նորատի
կնոջը, ասաց.

—Հրաշալի երեխայ է... Ես նրան
այնքան եմ սիրում, որքան և քեզ...
պատասխանեց նա զմայլումով ձայնով:
—Մի, այս խոտը չեմ սիրում: Խաղա-
քում է ինձ տեսնել քեզ ամբողջապէս...
աւելացրեց նա և երկու ձեռքով պոկեց
գետից մի շարք բարձրացած խոտից,
որը բաժանում էր իրեն նորատի կնո-
ջից: Մի՞թէ նրանք նստած էին միմեանց
հանգէլ և ամբողջովին տեսնում էին
իրար: Վաղիվիր Գետովիցի շարունա-
կեց.

—Երբ նա ինձ այդպէս է կանչում,
ինձ թւում է, թէ իմ և քո միջև ոչ մի
արգելք չկայ...

—Մի՞թէ, եթէ այդպէս լինէր...—խոր
հոգեւոք քաշելով արտասանեց նորատի
կինը և նրա աչքերը վառ արտայա-

ղարձակ: Յայտնի Մաշալի Մէջիտ աւ-
զակին կարանաւորելու ժամանակ, նրա
ընկեր նաւթեղանքի բէկը, իշխանութեան
հետախուզութիւններից ազատուելու
համար, քաշեց Թրքա-հայաստան: Վեր-
ջերումս երբ նրա մասին արդէն մոռա-
ցել էին և հետախուզութիւնները դա-
դարեցին, նաւթեղանքի բէկը չմոռաւ
լով իւր թշնամիներից վրէժխնդր լի
նել, գալիս է և 15 իւր պէս աւազակ
ընկերներով բուն գնում Մուշկուրի ան-
տառներում:

«Երբեք աւազակը արդէն չառ մար-
դիկ է սպանել, շատ վաճառականներ
կողմնակի և մինչև անգամ երբեք անհի-
շտակութիւն: Նրան բաւական չէ կող-
պետներից շահած հարուստ աւարը և
ահա բացարձակ հրաման է ուղարկել
բոլոր շրջակայ գիւղերի տանուտէրներին,
որ սրտ ջանակութեամբ հարկ հատու-
ցանեն: Ինչո՞ք գիւղացիք այդ հրամանի
սարսափած խուճ խուճ գիւղում են
Հուլիանի աւազակներից ոչ պակաս ան-
գութ վաշխառուներին և նաւթեղանքի
բէկի ընչաքաղցութիւնը կոհացնելու
համար ծանր տուգանքով փող են վերցը-
նում: Սլաւեա չեն էլ կարող անել
խեղճերը, որովհետեւ գիտեն որ եթէ
չկատարեն մեծ աւազակի հրամանը,
կըկորցնեն ամեն բան և աւելի մեծ
գնով կ'ըմբարեն:

տուլիամբ դարձան դէպի այն կողմը,
որ արեւակը մայր էր մտնում:—Մի՞թէ
այդ այդպէս լինէր:

—Հօ բան չեմ տեսնել—չտապով և
անհանգստ ձայնով հարցրեց Վաղի-
վիր Գետովիցի:

Ինչո՞ք ոչինչ չպատասխանեց, չդար-
ձեցելով դեմքը մայր մտնող արեւակից:

—Նամակ ունի, նամակիկ պատա-
խանը չեմ տեսնել: Խօսի՛ր, Լիզա, ի՞նչ
մի՞թէ... Մի՞թէ դու ցանկանում ես թա-
ցնել ինձանից: Մի՞թէ այն որ նա-
յայտնի է ես չպիտի գիտնամ...

Եւ որովհետեւ կ'ընէ շարունակում էր
լուրջ համար նայել այն կողմը, որ արե-
ւակը մայր էր մտնում, նա բռնեց կը-
նոջ ձեռքը և համարեց:

—Լիզա, մի տանջիր ինձ:

Մի, Վաղիվիր, ասի ոչինչ նոր
բան չկայ, բոլորովին ոչինչ: Մի՞թէ մայ-
րը ստեղծում է, կասեց, պղպատեց,
—Նրանից չի կարելի ոչ մի զիջում, ոչ
մի փոփոխութիւն սպասել... Դու ցան-
կանում ես համոզուել այդ բանում, և
հա նամակը, կարգա՛ւ:

Նա հանեց իւր գրպանից մատամբ
պատառում, գլուխով կնքած և իւր
սեպական հասցեով գրում նամակը
և տուց Վաղիվիր Գետովիցին:

Նա բաց արաւ նամակը և ազահա-
բար աչքը ձգեց նամակի վրայ:

Իսկ կ'ընէ սկսեց աչքերով հետեւել Լի-
զային և մինչոյն ժամանակ երեւեմա-
պէս էլ հայացք էր ձգում Վաղիվիր
Գետովիցի վրայ, կարծես քննելով նրա
դեմքը: Իսկապէս չարախայտութիւն-
ներ նա կարգաց:

«Երբեք իմ Լիզա, դու այնքան էլ ան-
գութ չես, որքան կարծում եմ եմ: Գու-
նայապէս անողորմ լինել չես կարող: Դու
խնդում ես, պահանջում ես, որ ես
այդ անունով քեզ շտնաւանեմ, դա ան-
կարելի է, որովհետեւ ես չեմ կարող քո
մասին մտածել այլ կերպ, քան եթէ
մտածելով, որ դու դժբաղդ ես: 25 որ
դա միակ բանն է, որ միայն է ինձ:

Հուլիանի գաղափարը կամենալով
քանի շուտ է կալանաւորել աւազակնե-
րին և իրեն յանձնուած երկիրը սրա-
ծութիւնից և աւառարութիւնից ազա-
տել, ասում են, որ 200 զինուոր է ու-
ղարկել նաւթեղանքի բէկի և նրա ընկեր-
ների ետեւից:

Բաթումում ապրող մի հրէայ իւր
նոր ծնած որդուն տալիս է մի վրացի
ծծմկիւր, Երեմիան գիւղում ծանր հի-
ւանդանում է և սրտացաւ ծծմկիւրը
մտածելով որ երեխան գուցէ մեռնի:
չի կամենում, որ նրա հոգին կորչի,
ուստի նրան մկրտել է տալիս: Երեմիան
մկրտութիւնից յետոյ առողջանում է:
Ծնողները իմանալով այս, խիստ վրդով-
ւում են, սակայն ինչ կարող էին ա-
նել, քան որ բանը բանից անցել էր:
Խելով խեղճ երեխային ծծմկիւր գրկից
և վերցնելով իրենց մօտ, Յուլիանի այդ
գաղափարը սկսում են խեղճ երեխային
ամեն կերպ տանջել: Նրանք խեղճին
սոված էին թողնում և ծեծում այն
սատիճանի, որ այժմս, «Զերիոմ»:
Վեհա... ի տեսլով, խեղճի ամբողջ մար-
մինը լինէր է կապոյտ բոժոյժով: Ծնող
ները կամենում են այդ միջոցներով
սպանել իրենց քրիստոնեայ երեխային:
բայց մի՞թէ իշխանութիւնը չըզլետը է

Թող ես այսպէս մտածեմ: Լիզան իմն
է, բայց նրան ինձինք խել են, գրաւել
են, մոլորեցրել են, սակայն և այնպէս
նա իմն է, իմ Լիզան է: Եթէ մինչև
անգամ ճշմարտ է այն, որ իմ Լիզան
երբէք այլ ես չի վերագտնուել ինձ մօտ,
էլ ինչու համար ես էլ չմոլորեմ: Լի-
զա, ինչու ես հանդաման եմ, երբ
մարդիկ դադարում են քաշչ գալ ճշ-
մարտութեան յետեւ, և փնտրում, ո-
րում են որեւէ միջոցաւորութիւն, սփո-
փանք: Համեմատելով ինձ և քեզ քո մօտ
է աղջիկը, մի սիրելի Լիզան, որին
ես քեզ տուի միայն նրա համար, որ
այդ նրա համար աւելի էլ էր: Նրա
ինչ պէտք է թէ իւր հայրը անար-
դուած ու տնայապետած է: Նրան հար-
կաւոր էր մայրական գգուանք և ետա-
լիս եմ նրան: Դու ունես մտող խնդա-
վառ բարեկամ, որը գրաւել է քո սիրտը,
իսկ ես ոչինչ չունեմ ես միայն ծա-
ռայական տխուր պարտականութիւններ
ունեմ: Մի՞թէ դու կըրկես ինձանից իմ
միակ սփոփանքը, —այն մոլորութիւնը,
որ ես հաւատում եմ ապագային: Սյս
ամենը լաւ ուղարկութեան առ և, եթէ
եւ, երբեք, հարցնեմ քեզ, թէ հա-
մոզում ես անգարձ կերպով, որ քո
այդ քայլը մոլորութիւնն է և որ իմ
բախտն երբէք չի վերագտնուել, ազա-
չում եմ քեզ, չպատասխանեմ ինձ, թէ
այս համոզում ես, որովհետեւ դա ինձ
կրկնապէս: Մի պատասխանիր, եթէ դու
մինչև անգամ, իրաւ, համոզում լինես
այդ բանին: Հասկանում ես արդե՞ք,
թէ մինչև որ տարիճան ինձ անհրա-
ժեշտ է այս ինքնախաբէութիւնը: Եւ
Վաղիվիր Գետովիցի ընդհատեց նա-
մակի ընթերցումը և ուշի ուշով սկսեց
նայել նորատի կնոջը:

—Ինչ ես մտաղիւ պատասխանելու
սրան, —հարցրեց նա:

—Ոչինչ, —պատասխանեց կինը թա-
փահաբերով գլուխը:

—Ոչինչ: 25, այդպէս չի կարելի...

հոգ տանի այդ թշուառին աղատելու
համար:

Խաղողի վրայ վերջերումս յայտնուած
«Բելկ»-ըտա նիւանդութիւնը բժշկելու
համար երկրագործութեան և պետական
կայանների միևնույն ժամանակ Գոշոր
շրջանն է ուղարկել մասնագէտ Գ.
Նաչեկուն:

«Տերափեա Վեդոմոստի» լրագիրը
պատմում է հացահատիկների միասող
մի նոր տեսակ միջատի մասին: Գրախ-
օղիի և Սուրբատակայա կայաններնե-
րում, երբ արդէն սկսել էին հունձը,
յանկարծ երևան են գալիս մանր, քո-
րոցի գլխի չափ, միջատներ, որոնք և
ամբողջապէս փշացնում են ցորենը:
Դասողարարութեան լայնարանում ի-
մանալով այդ վնասակար միջատների
երևան գալը, շտապում են հանել իրենց
արտերը, բայց դեռեւս հունձը չըզլե-
ջացած այդ կայանում էլ է երևում
յիշեալ միջատը և անխնայ կերպով ոչնչ-
չացնում խեղճ գիւղացու քրտնի վա-
տակը:

Արեւելքում և Միջին Ասիայում առ-
սաց առեւտրական շահերի վրայ ցարդ
հսկում էին հիւպատոսները: Սյժմ Ֆի-
նանսների միևնույն ժամանակ առաջար-

մինչև անգամ դա խիստ է... Դու պար-
տաւոր ես կարական կերպով պատա-
խանել, որպէս զի նրա մէջ ոչ մի յայտ
չմտայ...

—Ո՛հ, երբեք, երբեք... Գեղական կերպով
պատասխանեց նորատի կինը, —երբեք:
Վաղիվիր Գետովիցի շարունակ ցած
զրեց խոտի վրայ և ձեռքերը խաչաձև
զրեց կրծքին: —Չարմանալի արարած-
ներ էք դուք, կանայք, —արտասանեց
նա, կիտիկով իւր դաժան ու կնճառա-
յօքները կնոջ վրայ: —Դուք գիտէք մի-
այն սիրելի, սիրելի զոհել շատ բան,
նայն իսկ ամենակաւոր, ամենակա-
րուոր, ամենախոնարհական և բոտ ե-
րկոյթի այնպէս էք ցոյց տալիս, թէ
դուք ամբողջապէս նուրբուած էք ձեռ-
զգացմունքին անգուպ և անգառնալի
կերպով: Սյն մարդը, որին դուք սի-
րում էք, կարող է կարծել, որ ձեռք բո-
լոր զգացմունքները, ձեռք աշխարհը,
ձեռք բոլոր ցանկութիւններն ու ձեռք
տունները նրա մէջ են գտնուում... Եւ
մինչոյն ժամանակ ձեզ բաւականու-
թիւն է պատճառում գիտնալ, որ աշ-
խարհի մի որեւէ անկիւնում ձեզ սիրում
է մի ինչ որ արարած, որի հետ դուք
գործ չունէք, և որը մինչև անգամ ձեզ
համար տակի է: Դա ինչ ամօթարբ
թուլութիւն, սնապարծութիւն է:

Գինը նորից թափահարեց գլուխը:
—Ոչ, Վաղիվիր, դա այդպէս չէ...
Գարեթի է հենց այդպէս էլ լինում է,
սակայն իմ վերաբերմամբ այդպէս չէ:
Ընդհանապէս, ինձ համար տանջանք
է լուր, որ նա ինձ սիրում է կրկին...
բայց և այնպէս ես ինձ իրաւունք չեմ
համարում խորտակել նրա մոլորութիւ-
նը... յօրաւ...

—Դու այդ կանես, Լիզա, դու կը-
զրես նրան, որ այդ երբեք չի կարող
լինել, որ այլեւս դարձ չկայ... Լիզա...

—Ոչ, Վաղիվիր:
Նա խել կնոջ երկու ձեռքերը, կըր-
կին անգամ համարեց, ապա վերցրեց
նամակը և շարունակեց:

կում է այդ պաշտօններին համար նշանակել վաճառականական առանձին գործակալներ:

Վարդույ խօսում էր, որ գինու վրայ մտադրութիւն կայ ակցիոյ նշանակելու: Այժմ բացի դրանից անհրաժեշտ է համարում ընեն ընդ որ այն նիւթերը, որը խառնում են գինու մէջ՝ նրան գոյն և անորոշելի համ տալու համար: Այդ պիտի նիւթերը չպէտք է գործածուի ոչ գինի շինելու ժամանակ և ոչ յետոյ: Գնողներին պիտի դիւրս թիւն շնորհուի խկական գինին արհեստականից զանազանելու և պէտք է գինին կեղծողներին համար պատիժներ սահմանուին:

Փիւնաններին մինիստրութիւնը ծրագրի է մշակում վաճառականութեան մէջ զործ ածուող կշռաբարեքի և չափների վերաբերութեամբ: Յիշեալ ծրագրերը ջնջուելու է այս աշխանք պետական խօսքից:

Ծրագրագործութեան մինիստրութեան մէջ խնդիր է յարուցուած բարձրագոյն դպրոց հիմնելու: Եւրոպայի բարձր կրթութեան համար: Այս դպրոցի մասին խօսում էր դեռ 3 տարի առաջ գիւղատնտեսական միջնակարգ դպրոցներին համադրուած ժողովուրդ:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՋՈՃԱՆԳԻՑ. — (Հին-Նախնիքեան) ի դաւան. — Այս տարի առհասարակ ձմեռուայ ձիւների շատութեան պատճառով է աշնանային և թէ զարնանային ցանքերը լաւ հունձ չեն խոտանում: Զատ ցորենի արտեր հենց ամառուան սկզբին վարեցին: Թէ և գարունը մի քիչ անձրևային էր, և այդ գիւղա-

ա... Գու խօսում ես ապահարդարի ժամին, դու այդ պահանջում ես ինձանից: Գրում ես թէ ձեռք տեսնակտով իմ վարմունքը նախատիք կրքերէ ձեռք անուանը և դուք, բնականաբար, կ'ըզգտե՛ք, որպէս զի ես, որքան կարելի է, թողնեմ այդ անունը կրելը: Դրա համար մի հը կայ—ապահարդար և դուք, իհարկէ, իսկոյն կըճոգաք այդ մասին: Ես յոյս ունիմ ձեզ վրայ և խնդրում եմ ձեզինց այդու Դու այսպէս ես գրում Բայց այս գրողը դու չես: դու չես կորոզ այդպէս գրել, Լիզա: ձեռք տեսնակտով իմ վարմունքը... և դուք քնակարգը ձգտում էք...: Այո, ոչ, Լիզա, դու չես կարող այդպէս գրել: Կանայք այդպէս չեն գրել, մանաւանդ թեղ պէս ուժգին, վառ և աղիւի բնաւորութեան տէր կանայք: Դու պարզ կը գրէիր: Ենձ ապահարդարն է հարկաւոր, տո՛ւր, աղաչում եմ ձեզ—որի՛չ ոչինչ: Իսկ այն, ինչ որ քո նամակի մէջ է գրուած, տղամարդու թիւղկալած է: Այնտեղ գրում է ձեռք տեսնակտով: Ո՛հ, եթէ նա իմանար ինչ է իմ տեսակտը, այն մարդու տեսակէտը, որից խել եմ ամեն ինչ, և չգիտես թէ ինչու արեցիք, թողել եմ միայն կեանքը: Արտաւորել եմ իմ անունը: Ո՛հ, Տէր Աստուած, կարելի է այդ այդպէս է, սակայն ես այդ չեմ գրում: Մենակու թեան և որոմեան զգացմունքն ինձ օյնպէս է համակել, որ ես ուրիշ բան զգալու անկարող եմ... Դու ապահարդարն ես խնդրում: Այո ինչու: Ինչ կըզանար, եթէ քո այժմեան բարդը խառնակ պատրաստ լինէր: Արեւօք մտածեմ ես, որ քո բարդը ինձ հետ կապուած ժամանակ ցնորք չէր, այլ իրականութեան իսկ զօրութեան... Լիզա, ես կըտամ քո ցանկացած ապահարդար, միայն ապացուցիք, հա՛ ձեզին ինձ, որ դա ցնորք չէ, որ անցան իսկապէս անգուանայի է: Այդ բանը դու ինքդ ասան, ասան քո խորը համոզմամբ և այնպէս, որ ես հաւատայի քո

ցիններին մի փոքր յոյս էր ապրիս, սա կայն այն էլ դադարեց և գիւղացուն մատենց դառը վշտերի: Տարեկի գինը օր օրի վրայ աւելանում է, այժմ ծախում է պուրը 80—90 կոպեկով, գարին պուրը 50—60 կոպեկով: Գարնանային ցանքերից առայժմ լաւ են կրնում բամբակի բոյսերը: Խաղողն այս տարի առատ է երևում, միայն երկուց կայ չառա հիւանդութիւնից: Այդ հիւանդութեան առաջին առնելու համար արդէն պատուում է գտնուում մի մասնագէտ բժիշկ, որը շրջիւմ զանազան պիւրեր, ժողովուրդին սովորեցնում է այդինքնը չառա-ից ազատելու միջոցները: Ծառապտուող համարեալ թէ չկայ և ծառերն էլ փչացան թրթուրից:

Ձերամի բերքն աճող է, պտուղը ծախում է պուրը 15 ից մինչ 16 բուրջի: Եղանակը չոգ է, բայց ջրերը առատ են:

ՉԱՄԴՈՒՐՈՒ ԳԻՈՒԿ (Ախալքալաքի գաւառ) — Գիւրակի, յունիսի 15 ին, ճարտարապետ պ. Նիկողայոս Գրիգորեանը իւր բնկերակից սպայ պ. Բողոքեանցի հետ միւր գիւղը պայով այցելեց գիւղիս եկեղեցին: Տեսնելով փայտից շինուած հասարակ զանգակատունը, գիւղացիներն իրեն յորդորեց, որ քանդեն և քարից նոր կաթողիկէ կառուցանեն, քանի որ գիւղացիներից կան ուր կտրողներ և այդ կաթողիկէ կանգնեցնելու գործին հմուտ վարպետներ: Գիւղացիք այդ մասին երկար ու բարակ խորհրդակցելով, խօսք տուին կառուցանել նոր կաթողիկէ:

ՍԱՐԹԼՈՒԹԻՑ (Նուխու գաւառ) — Յու. Նիսի 3-ին մեր գիւղացի Ջանգիր Դաւաճանն իւր նորաշէն բոցօղիտ թունից հանելով մօխը ցած աթարը և կարծելով թէ հանգած է, հեռու է ձգուում: Բայց նրա մէջ կայծեր են լինում,

խոր համոզմունքին... Եւ այդ ժամանակ ես քեզ կըտամ ոչ թէ միայն ապահարդար, այլ անիւն: Որովհետեւ այն ժամանակ այլ ևս ինձ ոչ մի բան հարկաւոր չի լինելու:

Վարդիմիր Գետրովիչը ծախեց նամուրը և ընկաւ մտածման մէջ:

— Գիտես, — ասաց նա կանգ առնելով, — եթէ կարելի էր հաւատալ, որ այս ամենը գրուած է ճշմարիտ օրով, անկեղծօրէն, ապա ինձ մնում է միայն դիմել ինքնապատկանութեան:

— Ես չգիտեմ, ճշմարիտ է թէ ոչ, — անտրոշ հայացք ուղղելով դեպի հեռուն, արտասանեց նորապիւր կինը:

— Դու չգիտես, Լիզա, այդ անիւնը քան զարմանալի է: Մտաբերիք ամբողջ անցեալ կեանքը նրա հետ: Կայդիւնի մարդը կարող է արեւօք մի քաղէ անկեղծ լինել... Լիզա, Լիզա, ուր գնաց նա: Նա չի երևում: Դու նստիր, ես կը փնտրեմ նրան, — ասաց Վարդիմիր Գետրովիչը և վեր կացաւ:

Երեզակն արդէն մայր էր մտել: Լիզան, որ հագած ունէր բարակ ու թեթիկ շորեր, չէր կարող երկար սպասել այնտեղ: Երբ Վարդիմիր Գետրովիչը հեռացաւ իր քանի քայլ, նորապիւր կինը միտքը, կանես յանկարծ, ազատութիւն ստացաւ և սահուն կերպով ընթացաւ հարթուած ճանապարհով: Նա պատկերացրեց իւր առաջ՝ այն մարդուն իւր ամբողջութեամբ: Մնա նա կանգնած է իւր առաջ, բարձր, լոյս, ամեն բանի մէջ քաղաքավարի, ազնիւ, բայց և միեւնոյն ժամանակ նրանից ինչ որ պաղաւթիւն, ցրտութիւն էր փչում: Եւ թուում էր իրեն, թէ նրա օրնար քարից էր և այդ ամենը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ նախամտածուած և անգիր արած ձեռք ինչ որ նպատակի համար: Նա առում է, որ ջերմ կերպով սիրում է և իւր համար կանի ամեն բան, ինչ որ պարտաւոր է անել մի ջերմ սիրով օրնար մարդ: Բայց այստեղ էլ թուում է, թէ այդ բոլորը բնական չէ, այստեղ էլ

որոնց քամին թռցնում և ձգում է մի քանի սաճէն հեռաւորութեան վրայ գտնուող Լուկաս Երազեանցի 10 սայլից անելի խառի գէղի վրայ: Խառն խկայն կրակ ընկաւ: Կրակն անցաւ տունը: Այրուեցաւ Երազեանցի տունը և երկու զուականը — մէկը տղայ, միւսը աղջիկ, առաջինը 1, երկրորդը 1½ տարեկան: Գէտք է երեկայայ ծնողների ճիշտ ազդակը, նրանց յուսահատութիւնը: Ժողովուրդն իսկոյն հաւաքուեցաւ կրակը հանգցնելու, բայց հազիւ միոյն կառողացան օրօրոցները հանել կրակի միջից և խորովում երեխաներին ու շաթափ մօր գրկը ձգել, — մնացածը լափեցին կատաղի բոցերը: Ու՛ր հոգուց բաղկացած ընտանիքի միակ ապաւէնը Լուկաս Երազեան էր և նա այժմ մնացել է անտուն, ապրուստի միջոցներից բախտիկի զուրկ: Յով. քահ. Տէր-Աւագեանցի նախաձեռնութեամբ ժողովարարութիւն է լինում այդ թշուառացած ընտանիքի օգուտին:

ԽՈՆԱՅԻՆԱՅԻՑ. — Վարանդ գաւառի պրիստաւը, այժմ ապրում է Խոնաշինակ գիւղում, որի երկիւղը բաւական ազդի է թուրք գողերի վրայ և զաղաւթն են գողութիւնները: Մնացեալները արհեստ էր դարձել գողութիւնը, սակայն այս օրին գողութիւնը նորից կըրկնուեց պրիստայի գիւղիցս բացալայ լինելու պատճառով: Դէպքից օգուտ բաղելով թուրք գողերը գիւղը գալիս են մի ձի են գողանում, որի հետքը տարուած է թրքաբնակ Ֆաշիզ գիւղը: Այս ձիատիրը մէկ ձի է իւր բուռնակով էլի գողացել են ճիշտ մէկ տարի առաջ Ահա աղքատ գիւղացու գրութիւնը:

Առաջիկայ յուլիսի 1-ից ց31-ը ղեկավարման շնորհ-Դարս ին ըսվածնորդ են գրում եւ լիցարում են 6 րուրի

կանես ինչ որ նպատակ կայ: Նա դարմանալի մարդ է... Նա կարելիստ է նա կարողացաւ իրեն ցայ տալ նրան տալ են քաշում: Նա արդէն դատարանով օգնական է և աշխույժեմբ կառող է անելի առաջ գնալ, — դա ընդհանուրի կարծիքն է: Գործ է, որ այնտեղ հարկաւոր են այդ տեսակ ձեռք, բայց ինչու տանը, ընտանիքում... Սովորութիւնը, հետեղականութիւնը, համակարգութեան ամբողջութիւնը, զգացման համակարգութիւնը... այս ամենը նրա բնաւորութեանը հակառակ էր և նրան դատարանից իր կատարակ օտարացման: — Ոչ, Վարդիմիր Գետրովիչը այստեղ մեղք չունի: Նա այն ժամանակ միայն յայտնուեցաւ, երբ իւր օրում ամեն բան վերջացած էր, երբ իւր ամուսինն արդէն կնոջ համար օտար էր: Իսկապէս կեղծութիւն նրա խօսքերի և վարմունքի մէջ չկայ: Նա ազնիւ էր: Եւ մասին վիճելու անկարող էր: Բայց կանես թէ խօսքերը իրենք չէին, կարծես, փոխ առնում լինելու պատշաճ դէպքի համար: Երբ նա բոլորովին թողեց ամուսնուն և Լիզային վերցրեց իւր հետ, նա սպասում էր փոթորակից անհամաձայնութեան մարդու կողմից, մինչև անգամ բռնութեան: 25-ը նրա ամուսինը ընտանեկան պատուի սկզբը ընկնելու շատ քարձր էր պահում: Բայց և այնպէս ոչ մի աչքի ընկնող տարածայնութիւն չծագեց: Նա միայն երկու օրից յետոյ ձայն հանեց, կարծես լաւ մտածեց, խորհորդ արեց մէկի հետ, կամ տեղեկութիւններ հաւաքեց օրինադրեցից և նամակով պատասխանեց իւր վրաժմունքով և յանգիմանութեամբ: Բայց այս ամենը արտաբայտուած էր շատ քեղեյ, զիջող և բարեհոգի ձևով: Ամենից անելի կնոջը զարմանք էր պատճառում այն, որ ամուսինն անպայման կերպով համաձայնում էր ապրիւն Լիզային, պատճառաբանելով, թէ այդ հաւանական նրան մայրն է անելի հարկաւոր: Քանի հայրը:

ԱՌԱՋԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՄԱՆՈՒԹԻՒՄ ԳՐԱՒՈՒՄ

Սմառուայ սաստիկ շոգերը բազուեցին երբ և մանաւանդ Բագու գողթած շամախեցիներին քշում են Զամախի: Տօթից փախչող մարդիկ այդ հասանքի հետ միասին առաջ է գալիս և աւաղակների հասանքը, որը օձի նման ձմեռը թաղնում է իւր բնում, իսկ ամառը նորից յայտնուում մարդկանց խածելու, նրանց կեանքը թունաւորելու համար:

Զամախի ամառանոց վաղողների հոսանքը և տոտիկահոսութեան թուրութիւնը աղաւթի վրայ են բաց անում աւաղակների առաջ, մանաւանդ որ դրանցից առաջինը հարուստ աւար է ներկայանում թաղանթու, կողոպտելու համար, որովհետեւ Բագուից միտ շաղ գրգռանով են Զամախի գալիս:

Զամախու գաւառում առաջին տակալի աւաղակութիւնը չէ, որ այս օրերս կատարուեցաւ, և որը գլխաւորապէս տարի է հուլիս յոգնածս գրելու: Այդ տեսակ աւաղակութիւնները արդէն սովորական պատահարների, սովորական դէպքերի շարք են տեղեկ մեղանում, այնպէս որ մեզ համար այդ նորութիւն լինելուց վաղուց է գաղաթել: Բայց ընթերցողի համար, եւ կարծում եմ, նա իւր թարմութիւնը չի կորցնել, որովհետեւ այդ դէպքերի հետ միասին բնաւորում են և մի շարք մարդիկ, որոնց պարտաւորութիւն է ամեն մի լինելիք շարքի, աւաղակութեան առաջին տակալ, կամ գոյն կառուած աւաղակութեան կամ շարքի հեղինակներին գրանել, ձեռնապահել...:

Ամսոյ 18-ին հինգ աւաղակներ իմանալով, որ Զամախուն մօտիկ գտնուող Խալթան թրքական գիւղում Բագուից

Այդ ինչպէս. միթէ նա Լիզային էլ չի սիրում վառ սիրով, ճշմարիտ սիրով... Եւ թէ ինչ տեսակ մարդ է... Միթէ կարելի է այժմ հաւատալ նրա նամակների անկեղծութեանը և արեւօք օգիւղ չէր տեսնում Վարդիմիր... Նա շատ անգամ մտածում էր այս մասին: արեւօք օրէն անիւնաւորութիւն չի գործել ինքը: արեւօք այդ մարդիկ հետ խիստ կերպով չի վարուել: չէր սխալուել արեւօք նրա և նրա զգացմունքի գնահատման մէջ: Եւ անա այստեղ ներկայանում էին նրա բողոքահոս նամակները (թուով լից) իւր զգացմամբ, թեւեւ և գեղեցիկ դատարարութեամբ, սակայն այդ նամակներից փչում էր նրա նախկին ստանութիւնը: Նա մտածում էր և դարմանում: Սով թէ այդ մարդը շատ ապրած էր, ամեն բանից ձեռք վեր առած, և անող մարդ ու փոթած, — բայց նրա ամուսինը ընդամենը 33 տարեկան էր և նրա միակ ու առաջին աչքն էր: Նշանակում է նա այդպէս էր ծնունդ:

Վարդիմիր Գետրովիչը գաւառ Լիզային: Նրանք երեքով միասին ուղղուեցան լիւնային հարթ: ու յարմար ճանապարհով դէպի ցած:

Լիւնայն ստորոտում փռուած էր փոքրիկ ու գեղեցիկ քաղաքը, որի նման բողոքները շատ քան Զուլիցաբախում: Մտածելուց իսկապէս կերպով ծիւղում էր կապուտակ լճակը, շրջապատուած արեւելով: Բարձր օդում, անընդհատ վաղդիկուց յոգնած Լիզան, իսկոյն, երբ հասաւ հիւրանոց, պառկեց մահաճակով վրայ և քնեց:

— Լիզա, ես այսօր պահանջում եմ քեզից, որ վճարական քայլ տես, — ասաց Վարդիմիր Գետրովիչը, երբ նրանք նստեցին պատշգամբի վրայ: — Դու պարտաւոր ես գրել նրան կարճ, պարզ և կարեական: Երբէք, երբէք, ինչ էլ որ պատահի... դու պիտի գրես: — Ինչու համար ես այդքան շտապում, Վարդիմիր:

Եւ ինչու համար միջանի թուրքեր կա՞ն, գնում են այնտեղ՝ նրանց կողոպտելու: Գիտարարութեամբ, մանաւանդ նրանց այնպիսի կոշտած հրացանները ձեռք բերելու փափագով: Բագուեցի թուրքերը ապրելիս են լինում գիւղից առանձնացած մի տան մէջ, որտեղ բոլորովին անակնկալ կերպով մտնելով աւաղակները, պահանջում են նրանցից հրացանները և դուրս գնում անից: Եւ ժամանակ բազուեցի թուրքերից մէկը, որը գրտում էր և չգիտէր գործի լուծելը, տեսնելով հրացանները տանող աւաղակին, բռնում է նրան և գետին գլորելով, բնկերներին կանչում է, որ գան և իրենց հրացանները խլեն, սակայն նոյն միջոցին աւաղակներից մէկի հրացանի ցնդակը վերջ է գնում թուրքի կեանքին: Հրացանի ձայնի վրայ բագուեցի միւս թուրքը անից դուրս գալով, վրայ են հասնում (երեկ նամուսից զրգում), ատրճանակով տեղեկութեանը պահում են աւաղակներից երկուսին, և սխալմամբ, բայց թեւեւակի, վիրաւորում են իրենց խոհարարին: Նոյն այդ միջոցին մնացած երեք աւաղակները վերցնելով իրենց սպանուած ընկերների զէնքերն ու մօտը եղած փողերը, անյայտանում են...:

Յայտնում է, որ սպանուած աւաղակները Զամախուն երկար տարիներից ի վեր ստրպափեցնող Մէլթի և Հաշիմ աւաղակապետներն են, որոնցից առաջինը մի քանի անգամ Սիբիր է գնացել ու փախել, իսկ վերջինը առաջ Դադուխի (այսինքն աւաղակներին սանձահարողի, այլ և այլ շարիքների առաջն առնողի) պաշտօն էր կատարում, իսկ յետոյ... աւաղակի:

Ինչպէս միջանի տող վերեւ ասացի, այդ առաջին գէպը չէ և չի էլ կարելի վերջին համարել, քանի կըշարու-

Ինչու համար, կարծես ինքը չգիտես: Այդ մարդը, իւր բոլոր պակասութիւններով հանդերձ, ունի մի արժանաւորութիւն: Նա միշտ հաւատում է իրեն և իւր խօսքերին: Ոչաղքութիւն դարձնում նրա նամակի վերջին տողերին: Ես այդ այսպէս եմ հասկանում, — եթէ դու անգարձ կիրպով կը գրկես նրան յայտից, նա իսկոյն կըտայ քեզ ապահարդար:

Իսկ դա մեզ շատ հարկաւոր է, Լիզա: Դու ասացիր, որ չես կարող Ռուսիան ուղեկորուել: — Եւ ես այդ հասկանում եմ: Բայց Լիզա, ես ասացի, որ քո բաժնատէսներն անելի ընդարձակելու... Դու կըզուս Ռուսիա: Իրեն իմ օրինաւոր կինը: Ինչ արած... մարդիկ ծնունդ են բերմանը: Դու ասացի, երբեք անհամար չես խոսքեր իրենց ամբողջ կոշտութեամբ: Իր բերանները կարելի է փակել միայն օրինաւոր չափաբերական մասնաւորով: Նրանք սիրում են, որ ամեն բան օրինաւոր լինի և ձեւական: Այստեղ անընդապառակ թափառելով մեզ համար ծանր կըլինի: Մենք երկուսն էլ պիտի գնանք այնտեղ... Վերջապէս ես պէտք է գործ չինեմ: Ես այն նկարիչներից չեմ, Լիզա, որոնք իրենց ամբողջ կոշտութեամբ սահմանափակում են բնութեան գեղեցկութիւնների լոկ պատշտական նայումաւ: Լիզա, մի սիրելի ընկերս, մի հավանաւոր... Նստիր և գրիր... ես չեմ հասկանում, թէ ինչու ես վախեցում...:

Ես ինքս էլ չեմ հասկանում, Վարդիմիր... Բայց մի ինչ որ բանից վախեցում եմ... մտախիւ կերպով ընդդիմաբոսեց նորապիւր կինը:

— Լիզա, հարկաւոր է անդրդուելի լինիլ: հարկաւոր է, որ մենք կարգաւորենք մեր կեանքը... 25-ը որ վաղ թէ ոչ այդպէս էլ պիտի լինի: Ես առանց քեզ չեմ կարող ապրել: Իսկ դու... Զր... Իսկ դու:

— Այո, Վարդիմիր: Լիզան վեր առաւ գրիչը և մի նամակ գրեց Մոսկուա:

նակ կարողանում էր զարմանալ նրա
լուսթեան հ' արտասուքի վրայ:

4-2